

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet regeringens proposition 1997/98:168 Godtrosförvärv jämte en motion som har väckts med anledning av propositionen. Propositionen innehåller förslag till en ändring i lagen om godtrosförvärv av lösöre som innebär att kraven för godtrosförvärv skall skärpas. Vidare föreslås en ändring i rättegångsbalken som innebär att en målsägande som har gjort anspråk på beslagtagna egendom skall få tid för att säkerställa sin rätt innan beslaget hävs. Ändringarna skall enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 1999.

Utskottet tillstyrker de föreslagna lagändringarna och avstyrker motionen.

Till betänkandet har fogats en reservation.

Propositionen

I proposition 1997/98:168 föreslår regeringen (Justitiedepartementet) – efter hörande av Lagrådet – att riksdagen antar de i propositionen framlagda förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre,
2. lag om ändring i rättegångsbalken.

Lagförslagen har intagits som bilaga till betänkandet.

Motionen

1998/99:L2 av Rolf Åbjörnsson och Göran Hägglund (kd) vari yrkas

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av lagen att det i framtiden inte är möjligt att genom förvärv i god tro få äganderätten till stöldgods,

2. att riksdagen hos regeringen begär förslag till sådan ändring av lagen att s.k. avbetalningsspärr i bilregistret kan införas.

Utskottet

Regler om godtrosförvärv finns i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre, vilken trädde i kraft den 1 januari 1987 (prop. 1985/86:123, bet. LU 1986/87:4, rskr. 1986/87:6). Godtrosförvärvslagen bygger på den s.k. extinctionsprincipen, som innebär att en förvärvare, under förutsättning att han

eller hon är i god tro, blir ägare till egendomen även om den förvärvas från någon som inte hade rätt att överlåta den. Det sätt på vilket egendomen har kommit ur den ursprungliga ägarens besittning har i och för sig inte någon betydelse för möjligheten att göra godtrosvärv av egendomen. Det är sålunda möjligt att göra godtrosvärv även av stöldgods.

Bestämmelserna om godtrosvärv av lösöre innefattar i huvudsak en kodifiering av de rättsregler på området som utbildats i rättspraxis. Lagen innebär emellertid också en skärpning och precisering av de krav som ställs på en förvärvare av lösöre för att denne skall anses vara i god tro. Sålunda skall en förvärvare anses ha varit i god tro endast om det är sannolikt att egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka den utbjöds och omständigheterna i övrigt var sådana att han inte borde ha *insett* att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen (3 §). Regeln, som kom till bl.a. i syfte att motverka handeln med stöldgods, kan sägas innebära att, om situationen vid köpetillfället på något sätt avviker från vad som kan anses normalt, krav ställs på särskild försiktighet hos förvärvaren.

Godtroskravet innebär således en långtgående skyldighet att vid förvärvet iakttä aktsamhet beträffande överlåtarens rätt att förfoga över egendomen. Bedömningen av om förvärvaren har varit tillräckligt aktsam skall göras i två led. Först skall förvärvaren göra sannolikt att vissa omständigheter förelåg, dvs. hur det gick till vid förvärvet. Därefter skall man bedöma om dessa omständigheter är sådana att förvärvaren kan anses ha uppfyllt kraven på aktsamhet vid förvärvet. Aktsamhetskravet skall anpassas efter egendomens beskaffenhet, de förhållanden under vilka egendomen bjöds ut och omständigheterna i övrigt.

I ett avseende är exstinktionsprincipen modifierad. Godtrosvärvslagen innehåller nämligen regler om att den som på grund av någon annans godtrosvärv har förlorat äganderätten till viss egendom har rätt att få denna tillbaka mot lösen. Den som vill lösa till sig egendomen skall kräva tillbaka den från innehavaren inom tre månader från det att han fick eller måste antas ha fått kännedom om dennes innehav (4 §). Lösenbeloppet skall motsvara ägarens kostnader för förvärvet av egendomen och dess förbättring. Vidare skall hänsyn tas till förändringar i penningvärdet. Beloppet behöver dock aldrig överstiga sakens värde i den allmänna handeln (5 §). Rätten till lösen torde ha störst betydelse när det gäller personliga föremål med värden utöver de rent ekonomiska, museiföremål och annat, där en utgiven försäkringssättning inte medger ersättningsköp.

Kraven på aktsamhet för ett giltigt godtrosvärv ställs högre än de krav som avgör om en förvärvare av egendomen gjort sig skyldig till häleri. Den straffrättsliga och den civilrättsliga bedömningen skall sålunda göras efter olika måttstockar. Detta kan få till följd att åtalet mot en förvärvare för häleri lämnas utan bifall men att förvärvaren ändå inte skall anses ha gjort ett civilrättsligt giltigt godtrosvärv.

Enligt 27 kap. 1 § rättegångsbalken kan ett föremål tas i beslag bl.a. om det skäligen kan antas vara avhänt någon genom brott. Sådana beslag görs för att egendom som misstänks ha tagits från någon genom brott skall kunna återställas till ägaren. De brukar benämnas återställandebeslag. Denna typ av beslag syftar alltså närmast till att säkra en målsägandes rätt till viss egen-

dom och kan därför i någon mån liknas vid det civilprocessuella tvångsmedlet kvarstad. Ett yrkande om att få ut egendom som grundas på ett påstående om bättre rätt kan i ett brottmål riktas inte bara mot en misstänkt utan även mot t.ex. den som påstår sig ha förvärvat den omtvistade egendomen i god tro. Eftersom beslag är ett straffprocessuellt tvångsmedel får det emellertid endast förekomma inom ramen för en förundersökning eller en brottmålsrättegång som inte har avgjorts genom ett lagakraftvunnet avgörande. Ett beslag skall därför hävas så snart förutsättningarna för beslaget inte längre föreligger, t.ex. när en förundersökning eller ett åtal läggs ned. Några särskilda regler om att målsäganden skall underrättas i samband med att ett beslag hävs finns inte.

År 1993 tillkallade regeringen en särskild utredare för att se över godtrosförvärvslagen. Enligt direktiven (dir. 1993:102) var utredarens huvuduppgift att utvärdera tillämpningen av lagen såvitt gäller godtrosförvärv av stöldgods och utreda om reglerna bör ändras i syfte att motverka handeln med stöldgods. Utredningen, som antog namnet Godtrosförvärsutredningen, skulle bl.a. överväga fördelar och nackdelar med en lagstiftning som i fråga om stöldgods baseras på den s.k. vindikationsprincipen i stället för exstinktionsprincipen. En tillämpning av vindikationsprincipen beträffande stöldgods skulle innebära att den bestulnes äganderätt till godset skulle bestå, oavsett om någon annan hade förvärvat egendomen i god tro, och att den bestulne alltså skulle ha rätt att få tillbaka det stulna utan att betala lösen.

Godtrosförvärsutredningen avlämnade i maj 1995 betänkandet (SOU 1995:52) Godtrosförvärv av stöldgods? Betänkandet har remissbehandlats och ligger, tillsammans med en inom Justitiedepartementet utarbetad promemoria med förslag till ändring av reglerna om beslag i 27 kap. rättegångsbalken, till grund för förslagen i den nu aktuella propositionen.

I propositionen läggs fram förslag om en ändring i 3 § godtrosförvärvslagen som innebär att kravet för att god tro skall anses föreligga skärps. Om en förvärvare borde ha *misstänkt* att överlåtaren saknade rätt att förfoga över egendomen, skall han eller hon inte anses ha varit i god tro. Ändringen innebär enligt propositionen en klar skärpning av aktsamhetskravet.

Vidare föreslås i propositionen en ändring i 27 kap. rättegångsbalken som innebär en förstärkt rätt för målsägande vid hävande av återställandebeslag. En målsägande skall enligt förslaget underrättas om att ett beslag av egendom som han eller hon gör anspråk på kan komma att hävas. För att ge målsäganden möjlighet att säkerställa sin rätt kombineras underrättelsen med en tidsfrist på tre veckor innan beslaget får hävas. Bestämmelserna om underrättelse och tidsfrist skall omfatta samtliga skeden av förundersökningen och handläggningen av åtalet fram till dess att en domstol har avgjort målet genom dom. Beslaget skall bestå under tidsfristen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 1999.

Nu föreslagna lagändringar är enligt regeringen emellertid inte tillräckliga. Regeringen konstaterar att principen att man kan göra godtrosförvärv också av stöldgods är svår att förankra i det allmänna rättsmedvetandet, trots att principen sedan länge är etablerad i svensk rätt. Lagen förmedlar i detta hänseende ett budskap som från kriminalpolitiska utgångspunkter är olyck-

ligt. I ett läge där rättsordningen måste ge hög prioritet åt brottsförebyggande åtgärder och brottsbekämpning bör dessa omständigheter, enligt regeringens mening, tillmätas stor vikt. En klar och enkel regel som säger att den som har blivit bestulen på sin egendom alltid har rätt att få tillbaka den skulle ge en tydlig signal att handel med stöldgods inte tolereras och att man aldrig kan räkna med att få behålla det man har köpt, om det visar sig att det är stulet.

Mot den angivna bakgrunden anser regeringen att inriktningen nu bör vara att vindikationsprincipen skall gälla i fråga om stöldgods och egendom som bör jämföras med stöldgods. En sådan ändring är emellertid, anför regeringen, av stor principiell och praktisk betydelse varför detaljerna i en ny reglering måste övervägas noga. Bl.a. krävs en noggrann analys av hur gränsdragningen skall göras när det gäller vilka brottsliga förfaranden som skall göra godtrosvärk omöjligt. Vidare måste det analyseras om andra slag av lös egendom skall regleras på samma sätt som lösöre. Enligt regeringen behövs således ett genomarbetat utredningsförslag som kan kritiskt granskas av en bred samling remissinstanser. En utredning med uppdrag att ta fram ett lagförslag som bygger på att vindikationsprincipen skall gälla vid åtminstone stöld av lösöre avses bli tillsatt innevarande år.

Utskottet delar för sin del regeringens uppfattning om att det är angeläget att redan nu få till stånd de förändringar som är möjliga för att försvåra handeln med stöldgods och för att åstadkomma en bättre avvägning mellan berörda intressen. De förslag som nu läggs fram är, enligt utskottets mening, ägnade att tillgodose dessa syften. Utskottet kan därför ansluta sig till de i propositionen framlagda förslagen, vilka heller inte föranlett några erinringar motionsvis.

Utskottet övergår härmed till att behandla den motion som har väckts med anledning av propositionen. Rolf Åbjörnsson och Göran Hägglund (båda kd) är i motion L2 i huvudsak positiva till regeringens förslag. Motionärerna pekar på de besvärssamhällsfenomen som ett ökat antal egendomsstölder och en utbredd häleriverksamhet utgör och menar att det inte bör vara lagtekniskt svårt att utarbeta lagförslag som innebär att det i framtiden inte skall vara möjligt att genom förvärv i god tro få äganderätten till stöldgods. I motionen yrkas att riksdagen skall begära att regeringen senast den 1 juli 1999 återkommer till riksdagen med förslag till en lagändring med denna innebörd (yrkande 1). Vidare hänvisar motionärerna till det förhållandet att den som köper en bil inte har tillräckliga möjligheter att ta reda på om säljaren av bilen har rätt att förfoga över densamma. Motionärerna anser att riksdagen skall begära att regeringen senast den 1 juli 1999 även föreslår sådana lagändringar att det blir möjligt att införa en s.k. avbetalningsspärr i bilregistret (yrkande 2).

Vad först gäller frågan om en ändrad princip såvitt avser möjligheten att genom godtrosvärk få äganderätten till stöldgods och egendom som bör jämföras med stöldgods är utskottet för sin del ense med regeringen om att en sådan betydelsefull förändring av svensk rätt bör föregås av en noggrann utredning. En fördjupad analys av de rättsliga frågorna bör, enligt utskottets mening, komma till stånd varvid olika typer av gränsdragningsproblem som kan göra sig gällande blir föremål för en ingående belysning. Utskottet förutsätter att erforderliga lagförslag, efter sedvanligt beredningsförfarande, kan

läggas fram utan onödig tidsutdräkt. Att i nuvarande skede – innan innehållet i direktiven till utredningen är känt – fastställa så exakta tidsgränser som motionärerna begär för det kommande komplicerade lagstiftningsarbetet är, enligt utskottets mening, knappast meningsfullt. Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion L2 yrkande 1.

När det härfter gäller det i motionen upptagna spörsmålet om ändringar av de bestämmelser som gäller bilregistret erinrar utskottet om att frågan om införande av s.k. avbetalningsspärr i bilregistret har aktualiserats vid flera tillfällen tidigare. Godtrosförvärsutredningen har bl.a. i sitt betänkande – utifrån de synpunkter som utredningen hade att beakta – ställt sig positiv till att i bilregistret anmärka vissa förhållanden, t.ex. att ett fordon köpts på avbetalning med återtagandeförbehåll eller är utmätt. Frågan har härfter åter aktualiserats i samband med tillsättandet av Trafikregisterutredningen, som enligt sina direktiv (dir. 1996:117) har att överväga om det är lämpligt – och i så fall på vilka villkor – att tillåta en utökad möjlighet till registrering av uppgifter om inskränkt förfoganderätt i bilregistret. Utredningen väntas enligt uppgift lägga fram sitt betänkande i december innevarande år.

Utskottet anser att resultatet av Trafikregisterutredningens arbete bör avvakts. Något initiativ eller annan åtgärd från riksdagens sida med anledning av yrkande 2 i motion L2 är således inte påkallat. Motionsyrkandet avstyrks.

Hemställan

Utskottet hemställer

beträffande *godtrosförvärv*

att riksdagen med avslag på motion 1998/99:L2 antar regeringens förslag till

dels lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre,

dels lag om ändring i rättegångsbalken.

res. (m, kd, fp)

Stockholm den 10 november 1998

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

I beslutet har deltagit: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Stig Rindborg (m), Rune Berglund (s), Henrik S Järrel (m), Marina Pettersson (s), Elizabeth Nyström (m), Roland Larsson (s), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Viviann Gerdin (c), Ulf Nilsson (fp), Raimo Pärssinen (s) och Anne-Katrine Dunker (m).

Reservation

Godtrosförvärv

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Berit Adolfsson (m), Ulf Nilsson (fp) och Anne-Katrine Dunker (m) anser

dels att den del av utskottets yttrande som på s. 4 börjar med "Vad först" och på s. 5 slutar med "Motionsyrkandet avstyrks" bort ha följande lydelse:

Utskottet är för sin del ense med motionärerna om att det är angeläget att snarast möjligt få till stånd lagändringar som innebär att det i framtiden över huvud taget inte skall vara möjligt att genom förvärv i god tro få äganderätten till stöldgods. Det ökande antalet stöldbrott och en alltmer utbredd häleriverksamhet är besvärande samhällsfenomen som tydliggör behovet av sådana lagstiftningsåtgärder. I sammanhanget vill utskottet peka på den undersökning som nyligen genomförts av tidningen Dagens Handel och som visar att ett stort antal småbutiker inte tycks vara främmande för att köpa stöldgods.

Även regeringen anser att lagstiftningsåtgärder för att komma till rätta med den omfattande handeln med stöldgods är angelägna, men gör emellertid den bedömningen att lagförändringsarbetet kan komma att ta flera år i anspråk. En sådan fördröjning av detta viktiga arbete är, enligt utskottets mening, inte acceptabel.

I likhet med motionärerna anser utskottet det vidare otillfredsställande att uppgifter om inskränkt förfoganderätt inte registreras i bilregistret. I dag har en bilköpare mycket begränsade möjligheter att ta reda på om en bil är köpt med äganderättsförbehåll eller är utmätt. Utskottet kan konstatera att Trafikregisterutredningen överväger en utökad möjlighet till registrering av sådana uppgifter. Enligt utskottet är det angeläget att regeringen snarast vidtar erforderliga lagstiftningsåtgärder även i detta hänseende.

Ifrågavarande lagstiftningsarbete måste enligt utskottet betraktas som förhållandevis okomplicerat, och regeringen borde därför senast den 1 juli 1999 kunna återkomma till riksdagen med förslag till de lagändringar som erfordras.

Vad utskottet nu anfört bör riksdagen, med bifall till motion L2, som sin mening ge regeringen till känna.

dels att utskottets hemställan bort ha följande lydelse:

 beträffande *godtrosförvärv*

att riksdagen

dels med bifall till motion 1998/99:L2 som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört,

dels antar

- a. lag om ändring i lagen (1986:796) om godtrosförvärv av lösöre,
- b. lag om ändring i rättegångsbalken.

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1986:796) om
godtrosförvärv av lösöre

